

Botnialedden

Slutredovisning

LONA-projekt 2021 – 2023
Friluftsförbundet Njurunda
med Sundsvalls kommun
och Länsstyrelsen Västernorrland

Lotte Nord 070 284 80 84

BOTNIALEDEN Sundsvall

Botnialeden i Sundsvalls kommun – södra Medelpad till Hälsingland.

Upptäck Botnialedens 48 kilometer eller utforska valfria delar på stigar i djupa skogar, småvägar, hav, sjö och utsikter. Ofta nära buss, sommarrestauranger och övernattnin (t ex Kvissleby, Bergafjärden eller Skatan). Botnialeden är utmärkt med orange. 50 skyltar finns med information om djur, natur och historia. Skapa själv din tur eller följ med på Frituftsfrämjandets trygga ledarledda Äventyr. www.frituftsframjandet.se/njurunda

Allemannsrätten: Inte stora, inte förstöra.

1 Fiskdammen (Nolby), Bergfotsstugan

- Botnialeden till Nolbykullen (öster 1 km). Kvissleby (öster 2 km).
- Botnialeden till Östfjärn (bad). Södra berget (nordväst 15 km).
- Topptur Nolbykullen - Nolby (delvis omärkt) runda 3 km.
- Topptur "The Stig" Nolbykullen - Hemmanet (delvis omärkt) 5 km.
- Runt Fiskdammen (rull- och barnvänligt) 1 km.

2 Dyket vid Dövikssjön

- Botnialeden till Juniskär (öster 5 km).
- Botnialeden till utsikt Nolbykullen (väster 3 km).
- Välbesökt bad året runt.
- Rundan runt sjön 2 kilometer.
- Barnvänlig runda 800 meter Kungsholmen mot älven Ljungan.
- Kvissleby har tåta bussförbindelser och Hotell Aina ligger nära.

3 Juniskär

- Botnialeden till Bergafjärden (bad, camping, restaurang) (söder 4 km).
- Botnialeden till Dyket (väster 5 km). Kvissleby (väster 6 km).
- Juniskär restaurang, bad, småbåtshamn, kajak mm.
- Runda Nylandsberget. Utsikt, vindskydd 4 km.
- Runda Slätberget. Grillplats, vindskydd 4 km.
- Runda Åkersvikens. Bad. 4 km.

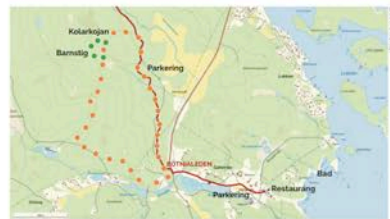
4 Skatan

- Botnialeden till Galtström (söder 7 km).
- Botnialeden till Mingen och Bergafjärden (nordväst 12,5 km).
- Skatan restaurang, småbåtshamn, butik.
- Runda Björn (omärkt) 3 km.
- Runda Konnsjön (omärkt) 5 km.
- Utsikt Omsberget 1 km.

5 Galtström

- Botnialeden start/mål. Galtström-Södra berget, Sundsvall (norr 48 km).
- Restaurang (sömar), fd järnbruk, museum, historiska byggnader.
- Skogsrunda 4 kilometer med öppen kolarkoja mm.
- Barnvänlig runda 400 meter.
- Kustleden start/mål genom Nordanstigs kommun, Hälsingland (söder).

Galtström

Längs leden sitter 50 skyltar med intressant kunskap!

Vi är glada du hittar ut – välkomna! Frituftsfrämjandet Njurunda skapade Botnialeden Sundsvall 2021-2023.

www.frituftsframjandet.se/njurunda för aktiviteter väg "Värdemörland". Botnialeden Sundsvall är cirka 50 kilometer, Galtström-Södra berget, Sundsvall. Tryckt material och med många informationskyltar. Kollektrik exemplar till Galtström, Skatan, Bergafjärden eller Kvissleby söks via Den Tur.

Tack till: Sundsvalls kommun och Länsstyrelsen Västerbotten. Stort tack till många fina markägare, föreningar, byaråd och privatpersoner!

Statliga bidrag till lokala naturvårdsprojekt är medfinansier för gemensamhet och detta projekt

Översikt södra delen Sundsvalls kommun. St Olavsleden (blå), Botnialeden (röd), Kustleden (orange).

INLEDNING

Varför vandra, och varför Botnialeden?

Att gå en tur i naturen är enkelt, billigt och ger välbefinnande med själsligt lugn, naturlig trötthet, kondition och gemenskap – både om man går med andra eller på egen hand i samspel med naturen.

Västernorrland mitt i Sverige hör till de skogstätaste områdena och kanske just därför har organiserade moderna vandringsleder i liten utsträckning skapats, många har varit vana att ha naturen om knuten och inte sett behov av särskilda leder. Historiskt har det funnits gångstigar för olika sorters arbete – i skogen, på fäboddar, för fiske. Många av dessa leder skulle relativt lätt kunna användas i ett framtida led-tänk.

Nyare generationer har andra prioriteringar än att fylla årets sylt- eller svampbehov, man jagar inte och känner inte heller någon som jagar eller fiskar, det finns ibland en rädsla för skogen som hemvist för okänt mörker och farliga djur. Man har kanske inte heller tillgång till bil, eller ens körkort, och har därför svårt att nå naturen.

Men det finns även en längtan att upptäcka, att skaffa sig kunskap och för all del visa upp sig i det som kan uppfattas som ovanliga miljöer. En utsikt, en klippa, en tjärn i en glänta, en sprakande brasa med kaffe och pinnbröd. Att platser är vackra, gärna unika och gör sig bra på bild är ett måste. Men trots viss äventyrslystnad tar trygghetsbehov ofta över – därför är det lagom vilda uppskattat med en bra uppmärkt led och tillgång till viss infrastruktur som kollektivtrafik, övernattningsplatser och matmöjligheter.

Västernorrland, med undantag av Höga Kusten, är steget efter områden som Österlen, Tiveden och Åre – men har å andra sidan en stor potential. När andra platser brottas med horder av besökare med skräp, köer och olust över trängsel kan vi i t ex Sundsvalls kommun erbjuda kombinationer med både fina naturupplevelser, en unik stadskärna och pålitliga kommunikationer.

St Olavs-leden är förstas ett fantastiskt undantag. Enligt sägnen landsteg den avsatte norske kungen och vikingen Olav Haraldsson med en här i Selånger år 1030 varifrån han red och gick västerut mot Nidaros (Trondheim) men mötte sitt öde i Stiklestad. Olav blev Norges nationalhelgon, leden överlevde reformationen och har i vår tid fått ett lyft med stora projekt inom EU, regionen och svenska kyrkan. Ett vackert besökscenter finns nu i Selånger (ett par kilometer väster om staden Sundsvall) och St Olavs-leden är världens nordligaste pilgrimsled som lockar flera hundra, många från utlandet, vandrare att gå 580 kilometer till Trondheim vid Atlanten under sommarmånaderna.

Kustleden längs Bottenhavet genom Nordanstigs kommun i norra Hälsingland är en annan led som förtjänar att nämnas. Ett ideellt projekt som växt och med start (eller mål om man gått norrut) i Galtström längst i söder i Sundsvalls kommun.

Dessutom finns "Bergaleden" mellan Bergafjärden och Ovansjö (8 km) som lätt kan fogas till nya Botnialeden.

Botnialeden är född ur detta. En idé att knyta samman de leder som finns och att i möjligaste mån till Botnialeden använda befintliga skogsvägar och stigar – att hitta de stråk som används eller har använts. På så sätt finns det från start en lokal förankring, inga stora ingrepp behövs vilket sparar tid, pengar och annan natur samt ger ett lyft för smått bortglömda stigar.

En extra bonus om det lokala på olika sätt gynnas – vi i Friluftsrämmandet försöker se folkhälsa och naturupplevelser i ett större perspektiv. Vi ser positivt på om lokala sommarrestauranger i Galtström, Skatan, Bergafjärden, Juniskär också får nytta av Botnialeden liksom året-runt-anläggningar i Kvissleby och på Södra berget (Sundsvall). På dessa orter finns det ofta även stabilt spirande näringsliv med camping, ställplatser, lokalmuséer, kajakuthyrning mm.

Botnialeden fick LONA-beslut februari 2021 (som då hade arbetsnamnet Sundsvallsleden). Då fanns en grov idé hur den nya leden skulle kunna sträcka sig. Genast påbörjades kartläggningen av ledsträcka och markägare. Prioriterat har hela tiden varit att markägare ska informeras först och direkt och vi är måna om att ha en god relation till markägare. Det som kommuniceras är Allemansrättens "Inte störa, inte förstöra", och att vi vill helst använda oss av befintliga stigar och skogsvägar. Dialogerna har varit roliga och intressanta med många olika perspektiv som stötts och blötts. Avtal har skrivits med de allra flesta, i några fall muntligt.

SAMMANFATTNING

Botnialeden är 48 kilometer vandringsled på varierat underlag, främst stigar och skogsvägar men också korta sträckor genom bostadsområden och helt nytt genom obanad terräng. Den är alltså både vild och tam. Botnialeden går genom södra delen av

Sundsvalls kommun och går från A till B då man kan starta (eller gå i mål) i Galtström i söder (nära landskapsgränsen till Hälsingland, dvs Nordanstigs kommun) respektive Södra berget (Friluftscentrum), Sundsvall.

Botnialedden är tydligt utmärkt med orange på träd eller fristående stolpar. Längs leden finns 50 informationsskyltar (A3-format) för ökad kunskap om växter, djur, natur, historia mm. Dessa skyltar har samtliga karta med platsmarkering och är tänkta att ge extra trygghet till vandraren och ett litet avbrott för den kunskapsstörstige.

Botnialedden har även 7 strategiskt placerade större skyltar (A1-format) med förslag på kortare rundor vid Botnialedden. Platserna är Galtström, Skatan, Bergafjärden, Juniskär, Dyket, Fiskdammen och Södra Bergets Friluftcentrum (ytterligare platser kan tillkomma).

På skylten ger vi även idéer hur man som vandrare på Botnialedden kan nyttja kollektivtrafik och ger t ex förslag på Södra berget – Kvissleby och buss ena vägen, eller buss till exempelvis Galtström och möjlighet till övernattning på ordnade platser ("bäddad säng") exempelvis i Skatan, Bergafjärden eller Kvissleby om man delar upp vandringen.

Friluftsfrämjandet Njurunda har under skapande av Botnialedden haft vandringar på delar av leden och vi ser på Botnialedden med stolthet för framtida bruk. Än stoltare blir vi om vi något har underlättat för fler att hitta ut – för individuellt välbefinnande och att fler ska bli kris-visa – att man som vandrare hittar sina styrkor. Botnialedden kan till och med fungera som metod att känna delaktighet och kärlek till vårt samhälle och land.

VI SOM GJORT BOTNIALEDEN

Friluftsfrämjandet Njurunda (FFN) har varit den praktiska och ideella kraften. Styrelsen består av sju personer med ordförande Gun Svedin och två suppleanter. Lokalavdelningen har cirka 300 medlemmar och Njurunda är en av fyra i Sundsvalls kommun (de övriga är Sundsvall, Matfors och Alnö). Vandringsledare Lotte Nord har samordnat det praktiska genomförandet.

I Sverige finns 295 lokalavdelningar inom Friluftsfrämjandet, i hela landet är vi runt 110.000 medlemmar varav ungefär 8.000 ideella ledare.

Friluftsfrämjandet är en demokratisk, partipolitiskt och religiöst obunden ideell organisation som sedan 1892 främjat friluftslivet och värnat om allemansrätten. Vi har tagit på oss uppdraget att bidra till ökad folkhälsa, livsglädje och respekt för naturen, genom friluftsliv. Det är vårt bidrag till ett ännu bättre samhälle.

METOD

Hitta den klokaste ledsträckan har gjorts med kartor och vandring i fält. Särskilt sträckan runt sjön Mingen vållade en del huvudbry. Ambitionen har hela tiden varit att endast behöva korsa asfalterade, trafikerade vägar – vandraren ska inte behöva gå på asfaltvägar med faror och olust. Man vill ju gå i naturen, inte på en väg. Vi ville också undvika större "blöthål" med tanke på krav på spångar etc vid regniga somrar.

Vi har mer och mer insett att den långsiktiga tanken att inte bygga fast oss i krav på framtida underhåll är klok. Exempel på det under respektive sträcka. Det har också uppskattats av markägare då vi inte velat bygga "anläggning". Botnialeden är oftast en vanlig stig i skogen, ibland ganska vild vilket är en upplevelse i sig.

Kartläggningen av det stora antalet markägare (ca 150 markägaravsnitt dvs personer, intresseorganisationer, bolag, föreningar) tog längre tid än planerat. Ambitionen var att ha kontakt med samtliga innan avtal kommunicerades och skrevs. Men bara att hitta markägare tog tid så för att komma vidare fick så småningom sökandet efter alla markägare och avtal skrivas parallellt.

Dessutom härjade coronapandemin under den här tiden – det var under lång tid inte möjligt att fysiskt träffa markägare.

Lantmäteriets e-tjänst användes för att hitta markägarna. Myndigheten accepterar endast fem sökningar/dygn och t ex samfälligheter finns inte alls att tillgå via e-tjänsten. Det tar Lantmäteriet fram på uppmaning – allt tar tid.

Avtalet har till stor del hämtats från LRF:s mall. Flera markägare har känt igen skrivningarna och det har varit en fördel. Medvetet har avtalet hållits kort, att rymmas på en A4 + kartor. Vi har haft en liten dialog med Sundsvalls kommun som ville ha ett betydligt mer omfattande dokument. Det är möjligt att det juridiskt hade varit en fördel. Men troligen hade markägare inte uppfattat Botnialeden lika positivt då – och utan markägarna ingen vandringsled.

50 informationsskyltar i format A3 har tagits fram i syfte att vandraren ska känna trygghet att hen är på rätt väg och få lite kunskap. Layout och viktiga synpunkter står Kerstin Stickler för, de flesta teckningarna Pia Niemi och även Jenny Ohlsjö. Foton ideellt av FFN, närstående och byråer. Drönarbilder och kartor har godkänts av Lantmäteriet. Idé och text Lotte Nord. Skyltarna är tryckta i färg på väderbeständigt aluminium.

Skyltställen, 50 st, har tillverkats av Sundsvalls kommun och är en stolpe och en uppsättningsplatta. Samtliga skyltar har burits ut av FFN längs leden inklusive spett, klubba och pall – ett tungt men stimulerande arbete!

Anvisningsskyltar har också satts ut. Samma anvisningssystem som Sundsvalls kommun använder och det är friluftsenheten som svarat för beställning av skyltarna med kilometerangivelser. Varhelst det finns en stigdelning finns där tydligt angivet hur vandraren ska gå.

Utsättning av anvisningsskyltarna har genomförts av FFN. Vid varje vägskäl finns markeringar för maximal trygghet för vandraren oavsett om man går söderut eller norrut.

Orange färg har målats på träd. FFN har noterat Naturvårdsverkets rekommendation (NSC) S 0580-Y50R.

Startskyltar på vissa platser (just nu sju platser) har tagits fram (format A1), dvs Södra berget, Fiskdammen, Dyket, Juniskär, Bergafjärden, Skatan och Galtström. För allmän information om Botnialedens 48 kilometer och förslag på kortare rundor (och där det framgår att dessa rundor inte alltid är utmärkta).

FFN har i framtagandet av dessa förslag på kortare rundor haft ett gott samarbete med SCA (Galtström), Tomtarna (Skatan), Juniskärs Fastighetsägareförening, Dykets Intresseförening mfl. Även dessa skyltar är tryckta i färg på väderbeständigt aluminium, sitter på skyltställ, kartor godkända av Lantmäteriet.

STRÄCKORNA

Nedan finns ingående beskrivningar av sträckorna (från söder Galtström till norr Södra berget) och åtgärder.

Översiktlig beskrivning (från söder):

- Galtström är start/mål för Botnialeden. Även vandringsleden Kustleden start/mål (havsnära söderut genom Nordanstig). Fint att lederna nu binds samman.
- Galtström med sin historiska miljö (fd järnbruk, museum, SCA-centrum med herrgård, museijärnväg, kapell mm) inspirerar vandraren. Här finns sommarrestaurang. Övernattningsmöjlighet. Bussförbindelse till Galtström.
- Galtström – Konnsjön (Skatan) ”över skogen” delvis **ny stig**. Synliggörande av bronsåldersrösen och utsikt Omsberget Skatan. Övernattningsmöjlighet i Skatan.
- Konnsjön – Mingen. Skogsväg utmärkt också för cykel. Bussförbindelse till Skatan.
- Mingen. Fågeltornet synliggörs mer vid fina fågelsjön Mingen och **ny ”vild” stig** genom ovanlig lärkskog.
- Mingen – Bergafjärden. Restaurerat stig, **ny spång vid bäverdamm och röjd stigsträcka, delvis nytt. Nya gångstenar** över blöthål. ”Vilt” spännande område.
- Bergafjärden – Juniskär. Havsnära, bad, sommarrestauranger, skärgård, kajak. Övernattning, camping. Bussförbindelse till Juniskär.
- Juniskär – Dyket – Kvissleby. Nära Juniskär fin utsikt Nylandsberget, vindskydd. Dyket med vinter- och sommarbad, **handikappvänliga rundor**. Övernattning i Juniskär och Kvissleby (Hotell Aina).
- Kvissleby – Södra Bergets Friluftscentrum. Den längsta etappen (17 km) och utmärkt att kombinera med **bra bussförbindelser** Kvissleby. Utsikt Nolbykullens topp, **ny stig** västra sidan Nolbykullen. Handikappvänligt runt Fiskdammen. Bad i Östtjärn. Förlänger Södra Bergets räckvidd/spår område. Övernattning Hotell Södra Berget. Bussförbindelse till Södra berget.

Detaljerade beskrivningar

Galtström – Konnsjön (nära Skatan), 7 km

Informationsskyltar (ej numrerade i fält):

1. Informationsskylt sträckor, rundor A3, A1.
2. Tjära. Historisk export, senare järn och skog.
3. Ål. Sargassohavet, Gustav Vasa.
4. Pors, humle. Ölbygging.
5. Flodpärlmussla. Samspelet fisk.
6. Träd. Varierat skogsbruk med lövträd.
7. Björn. Beteende, sovforskning.
8. Vitmossa. Historiska fynd.
9. Omsberget. Bronsåldersrösen.

10. Tickor. Fnöske, flöte.

11. Informationsskylt, sträckkor, rundor A1

I Galtström får du veta mer om tjära.

Utöver projektet beskrivs på karta (A1) SCA:s skogsstig och barnstig – kortare rundor.

Galtström är ett av Medelpads främsta besöksmål med sommarrestaurang, museijärnväg, historiska byggnader (t ex en fd masugn och ett vackert kapell), havsbad och ett nav för skogsbolaget SCA som har många möten och konferenser här – det är SCA som äger nästan hela området.

Här börjar (eller slutar) även Kustleden, en vandringsled söderut nära havet genom Nordanstigs kommun (ej att förväxla med Kustvägen som är bilvägen).

Det finns viss bussförbindelse (Din Tur) till Galtström.

Vid sommarrestaurangen stor anslagstavla och även skylt för Botnialeden.

Botnialeden följer vägen vackert 1 kilometer förbi museijärnvägen, herrgården, bagarstugan, tjärnen och kapellet.

I vägkorsningen viker Botnialeden västerut på grusig skogsväg och följer del av skogsstig innan man åter går på skogsvägen enligt anvisningsskyltar.

Vändplan och **ny sträcka i hyggeskant (300 m)** och därefter skogsstig norrut.

Stig passerar hänvisning till bronsåldersrösen (ca 200 m, dessa har informationsstolpar (från Läns museet Västernorrland) och utsikt Omsberget.

Stigen kommer fram vid grusväg ("gamla Skatavägen") Konnsjöns östra ände (ca 1 km från Skatan vid havet).

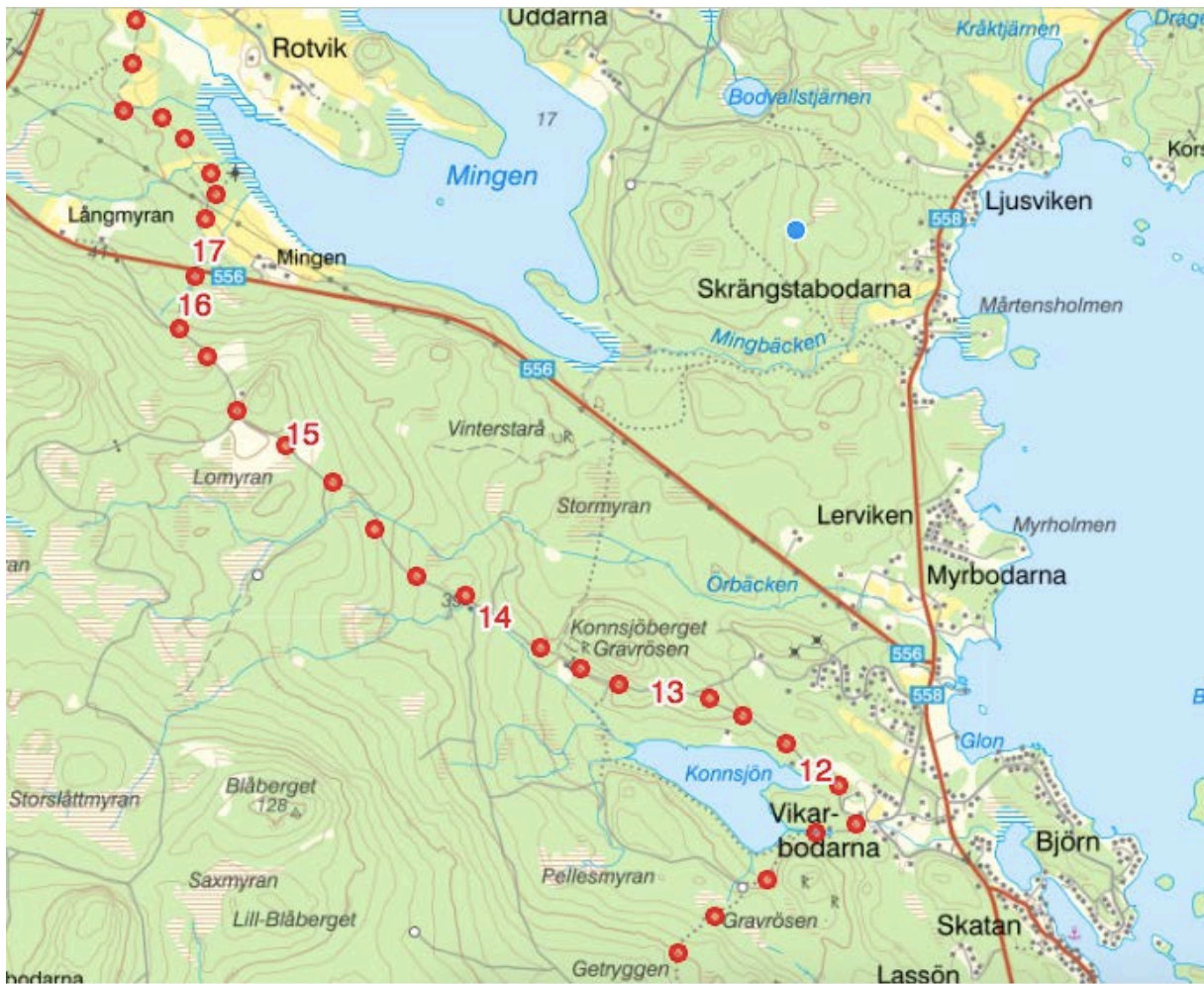

Några platser har extra information.

Det finns mer att se vid de föreslagna rundorna.

Konnsjön (nära Skatan) – Mingen (korsar väg 556, nära fågeltorn), 6 km.

- 12. Galten, Skatan. Märkliga namn.
- 13. Konnsjön. Kanalgrävning.
- 14. Hackspett.
- 15. Hare.
- 16. Ek. Ovansjöeken.
- 17. Informationsskylt. Sträckor (A3)

Utöver projektet beskrivs på karta kortare rundor (omärkta) runt Skatan/Björn, runt Konnsjön och till utsikten med bronsåldersrösen på Omsberget.

Översiktsskylt (A1) sitter (maj -24) på vägg vid parkering nära väg 558 (västra sidan).

Det finns viss bussförbindelse till Skatan (Din Tur).

Konnsjöns östra ände, mindre grusad skogsväg ("gamla Skatavägen") förbi Konnsjön, Botnialeden går på norra sidan av sjön.

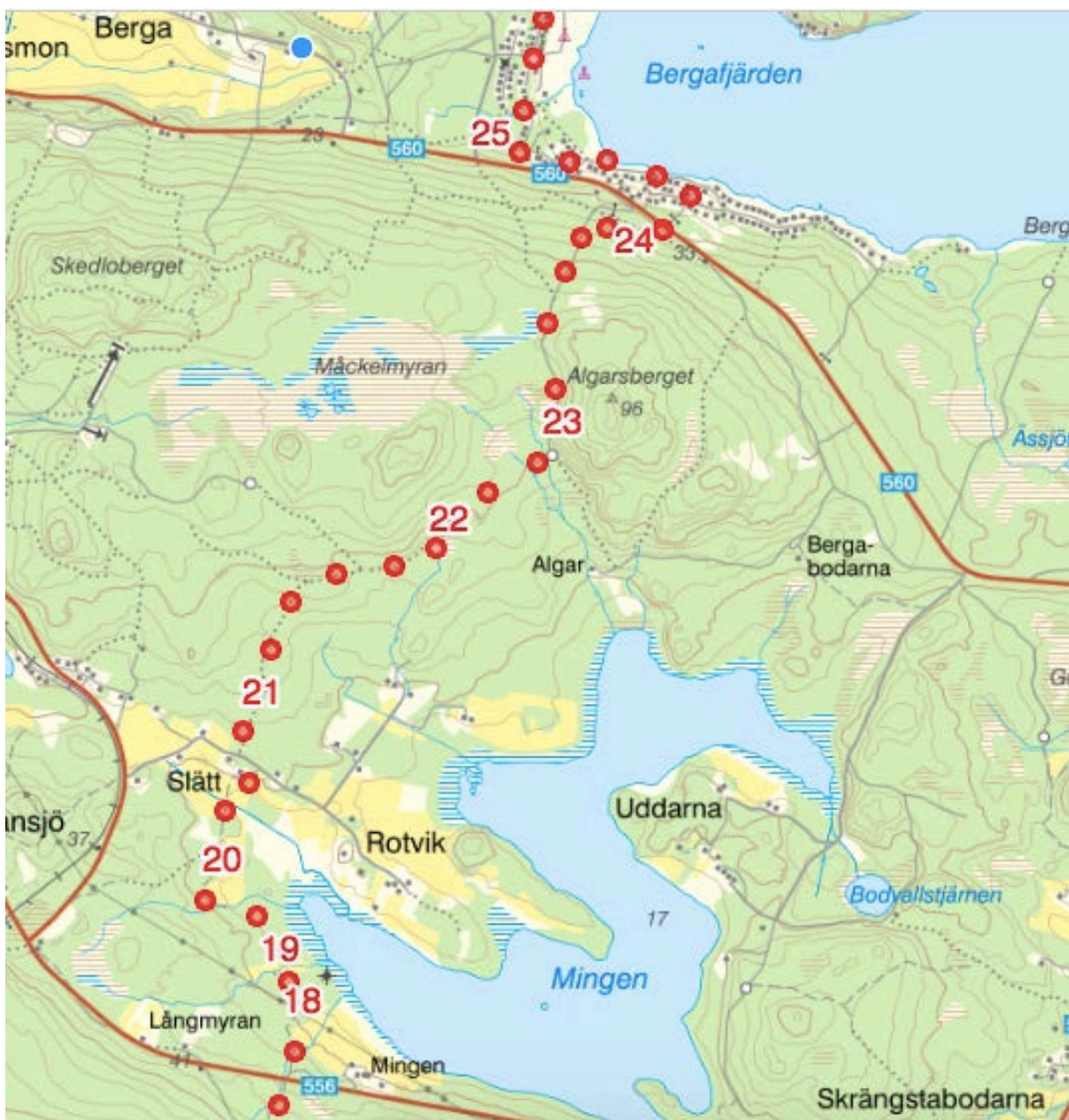
Skogsvägen fortsätter sammanlagt 6 km förbi Lomyran. Mycket lämplig cykelväg.

Strax norr vattentornet stig norrut 350 m till väg 556.

Vid väg 556 finns ett några parkeringsfickor. Uppskattningsvis för 3-4 bilar (beroende på vådrets påverkan på underlag).

Det finns viss bussförbindelse vid Mingen (till/från Lörudden och Galtström) men osäkert var bussen stannar och möjligen endast under skolterminerna.

Mingen (korsar väg 556, nära fågeltorn) - Bergafjärden, 8 km

18. Fisk. Abborre landskapsfisk.
19. Elofsons kulle. Forskargärning.
20. Svala. Bygga svalholk.
21. Trana, rördrom. Flyttfåglar.
22. Älg.
23. Örn.
24. Björnmossa m fl.
25. Informationsskylt, sträckor, rundor A1.

Vid väg 556 finns ett några parkeringsfickor. Uppskattningsvis för 3-4 bilar (beroende på vädrets påverkan på underlag).

Finns en träskylt "Fågeltorn" + större anslagstavla sedan tidigare (nu givetvis kompletterat med Botnialedens anvisningsskyltar) och informationsskylt Botnialeden.

Cirka 600 meter från P till fågeltorn som är stabilt och populärt. Den grunda Mingen är en mycket fin fågelsjö.

Strax före fågeltornet viker Botnialeden in på ledens vildaste sträcka. På **1 km, ny stig**, fanns ingen stig annat än delvis en gammal körväg som enligt ortsbor inte använts på närmare 100 år.

Brädspång över vattendrag har installerats med rep att hålla sig i.

Stig har röjts och tydligt markerats. Vald så vårens översvämningar förhoppningsvis inte når från sjön. Går genom ett ovanligt stort bestånd av lärkar.

Ute ur skogen följer Botnialeden traktorstig till byn Slätt. 100 meter på Rotviksvägen (grusad bilväg) viker leden upp norr åter i skog. Vattendrag (surhål) har åtgärdats med **gångstenar** att balansera över. Därmed utan underhåll och vattenflöden kan passera.

Pionjärer. Jens, Halima, Sudarshan, Tina och Mandi 2 april 2022 fick ta snöskor på sträckan norr om Rotvik.

Vattendrag har tagits över av bävrar med dammbygge. Spång har byggts.

Markägare Per i full fart med spångbygge!

Stig delvis förstörd av skogsmaskiner, den har restaurerats och röjts (600 m).

Äldre stig genom vild och vacker skog. Ny stig (ca 1 km) delvis genom tät ungskog och jaktstig till vändplan nära telemast Algarsberget.

Annelie (th) gör strong insats ny sträcka söder om Algarsberget.

Skogsväg mellan Algarsberget och Mäckelmyran, ny stig (ca 400 m) i fd kraftledningsgata och korsar Löransvägen (väg 560). Botnialeden grusad stugväg genom stugområde nära och med utsikt över Bergafjärden (Bottenhavet).

Kommunal större parkering till havsbadet. Informationsskylt Botnialeden (och även "Bergaleden", dvs Bergafjärden – Ovansjö 8 km).

Bergafjärden – Kvissleby (via Juniskär och Dyket), 10 km.

26. Campande. Semesterns historia.
27. Fåglar. Olika mesar.
28. Dagmasken.
29. Räv. Päls som kläder.
30. Nylandsberhet. Utsiktens karta.
31. Björk. Olika sorter.
32. Fladdermus. Myggätaren.
33. Bäver.
34. Informationsskylt.
35. Fisk. Vandringar.
36. Änglamark.

Kommunal större parkering till havsbadet. Informationsskylt Botnialeden (och även "Bergaleden", dvs Bergafjärden – Ovansjö 8 km).

Stig in i campingområdet (med sommarrestaurang, butik, stugor, camping) nära havet. Vidare stugväg norrut som följer Bergafjärden med havsutsikt.

Stugväg och skogsstig, nu med havsutsikt Ållerviken, och ut på Killingskärsvägen, mindre stugväg.

Junivägen (väg 564) ca 400 – den enda sträckan Botnialeden går en något längre bit på asfalterad ”större” väg. Havsutsikt Bodviken och Juniskär. I Juniskär finns sommarrestaurang, kajak, spa, parkering mm – ett nav rundor (vardera ca 4 km med start Juniskärs café.

Juniskär har bussförbindelse (Din Tur).

Utöver projektet beskrivs på karta (A1) 3 kortare rundor uppmärkta av Juniskärs Fastighetsägareförening.

Från Junivägen går Botnialeden väster med havsutsikt upp till Nylandsberget (vindskydd) varifrån Juniskärs skärgård syns.

Informationsskylt i vindskyddet Nylandsberget varifrån havet syns.

Vidare västerut genom skog och förbi Nylands fd skola, väster genom bostadsområdet Nyland (Bundsbole) och väster till Dövikssjöns södra sida.

Börje en stark supporter. Samma skylt (björk) – olika årstider.

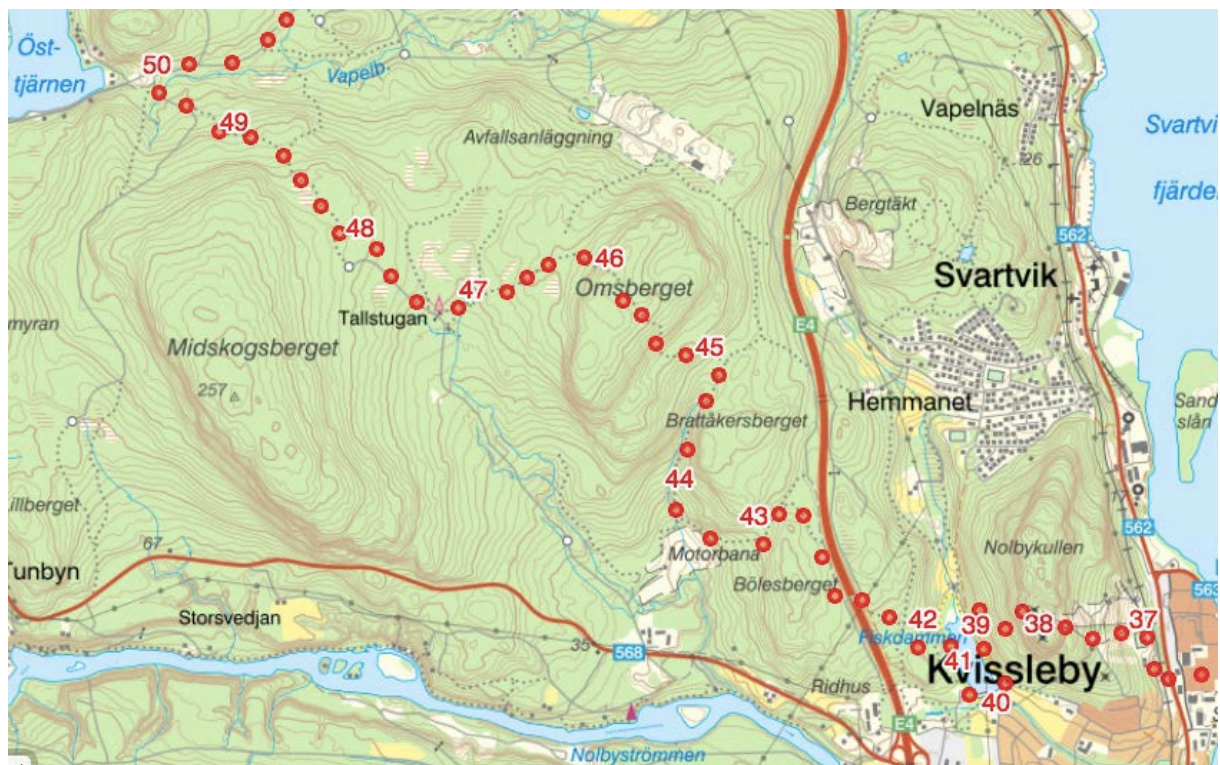
Badet Dyket med sommar- och vinterbad, bastu, eldplatser, sportanläggningar, kiosk. Parkering.

På karta (sid 2) beskrivs kortare rundor (ännu omärkta) i samarbete med Dykets Intresseförening (A1). Båda rundorna kan klaras med robust rullfordon (**barn- och handikappvänligt**).

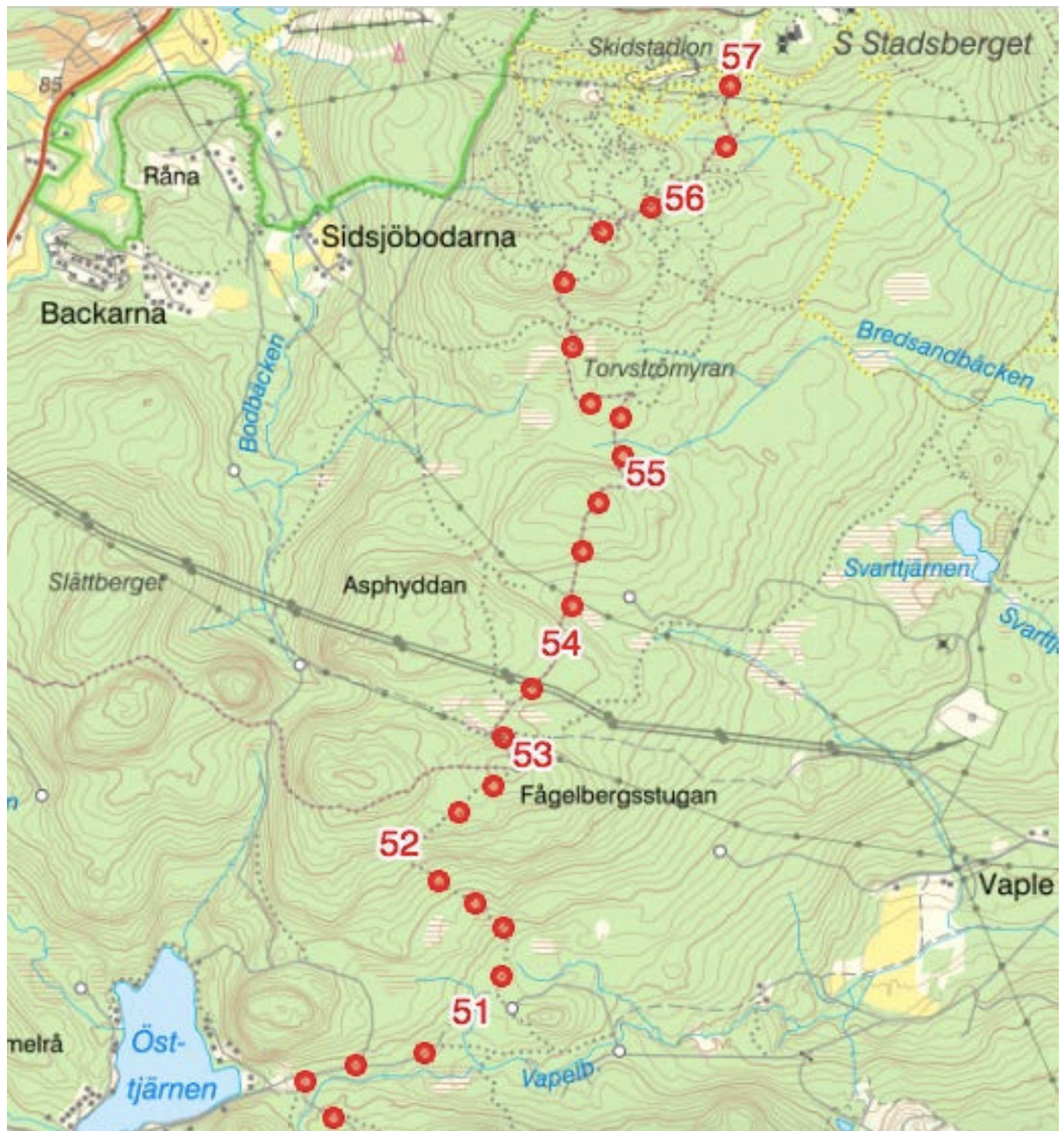
Korsar Skottsundsvägen (väg 563), stig nära älven Ljungan, gång- och cykelvägen bron över Ljungan och följer älvkanten på Älvgatan i Kvissleby. Vidare väster Snickargränd och korsar Affärgatan i centrala Kvissleby mellan vårdcentralen och räddningstjänsten.

Kvissleby har frekventa bussförbindelser (Din Tur). Livsmedelsaffärer (toalett). Hotell Aina 1,5 km norr i Svartvik (väg 562).

Kvissleby (via Nolbykullen, Bergfotsstugan, Fiskdammen, Östtjärn) – Södra Berget Friluftscentrum, Sundsvall, 17 km

37. Carl von Linné. På Nolbykullen 1732.
38. Utsikt med karta över Essvik, Dyket, Juniskär, Bottenhavet.
39. Bergfotsstugan. Allmän info sträckor (A3)
40. Fiskdammen. (P). Info sträckor, rundor.
41. Igel. Hjälp vid operationer.
42. Hästbajs. Inte så farligt.
43. Balsamin. Invasiva arter.
44. Brännässla. Nyttig.
45. Myror. Vanligaste djuret.
46. Ugglor. Så funkar.
47. Vårskål. Och andra lavar.
48. Myggor. Så slipper du.
49. Korp. Hugin & Munin.
50. Lupin. Bekämpa.

- 51. Mus. Forskning och slippa.
- 52. Smörboll. Symbios insekt.
- 53. Skvadern.
- 54. Björn. Mors lilla Olle.
- 55. Svamp. Så hittar du.
- 56. Dinosaurier. Deras mat växer ännu.
- 57. Informationsskylt sträckor och rundor.

Kvissleby har frekventa bussförbindelser (Din Tur). Livsmedelsaffärer. Hotell Aina 1,5 km norr i Svartvik (väg 562).

Gång- och cykelväg under väg 562. Vidare mot dalstation slalombacken Nolbykullen (Gumsekullen). Stig och underhållsväg upp på Nolbykullen. Milsvid utsikt Essvikshalvön, Dyket, Juniskär, Bottenhavet. Bänk vid toppstuga, grillplats.

Ny stig brant från toppen (ca 800 m) till Friluftsförbundet Njurundas timrade stuga Bergfotsstugan med sittplatser, grill mm. Utsikt över Fiskdammens östra sida.

500 m till parkering Fiskdammens södra sida (Astravägen 28). Botnialeden väster Fiskdammen vidare stig väster och ny stigsträcka (röjd) 300 m och ytterligare väster på stigsystem – över E4 viltbro.

Botnialeden parallell med E4 (västra sidan) på mindre underhållsväg (grus) ca 400 m innan svänger väster på stig och E4:s motorbuller försvinner bakom bergsknalle.

Fortsätter södra sidan Brattåkersberget och runt bergets västra sida nära vacker ravin.

Öppen tallskog, ett "torg" med flera stigmorsningar. Västerut och brant Omsberget. Utsikt Sundsvallsbukten (Bottenhavet).

Mer skog och småningom fd Tallstugan (grillplats) och grusväg (ingen öppen väg, bommad med kodlås) innan Botnialeden svänger in norr i skogen igen, stigar mot Östtjärn.

Östtjärn med liten badplats och parkering. Skogsväg och stig Fågelbergsstugan och vidare Södra Bergets Friluftscentrum.

Buss Södra berget (Din Tur) finns. Parkeringar, fika, toalett Södra Bergets Friluftscentrum. Hotell Södra Berget 200 m.

EFFEKTER

Roligt: I det ryms styrka, inre tillfredsställelse, umgänge – att känna glädje över det stora i det lilla glöms ibland.

Kunskap: Man får känna sig duktig både vad gäller att hitta och när man läser de 50 informationsskyltarna.

Integration med andra föreningar: Föreningar som geografiskt berörs av Botnialeden gillar och de tror de kommer att ha nytta av leden. Ger styrka för framtiden.

Markägardialoger: Kan inte nog understrykas. Vi har allemansrätt i Sverige, men någon äger skogen. Vi ska fortsätta ge markägare respekt och vårda förtroendet.

Tänk kring funktionsvariationer: FFN har rundan (1 km) runt Fiskdammen i Nolby som vi sköter och som fungerar för robusta rullfordon (rullstol, rollator, barnvagn). Vi vill särskilt uppmuntra Dykets Intresseförening där vi i FFN puffar för de två extra rundorna (runt Dövikssjön och Kungsholmen) med liknande förutsättningar.

Prisade: Friluftsförbundet Njurunda fick Region Västernorrlands, Sundsvalls kommuns och Länsstyrelsen Västernorrlands första vandringspris januari 2023.

Publicitet: Botnialeden har fått stor uppmärksamhet i 2024 års tidning Destination Sundsvall. I och med invigningen 19 maj 2024 räknar vi med mer publicitet.

FN:s globala mål:

- Mål 1 Ingen fattigdom. Vandra är en billig aktivitet. **Uppfyller delvis.**
- Mål 2 Ingen hunger. Att laga smart, klimatneutral utemat gör FFN ibland på våra vandringar. **Uppfyller delvis.**
- Mål 3 God hälsa och välbefinnande. Botnialeden 100%. **Uppfyller helt.**
- Mål 4 God utbildning för alla. Både vid FFN:s vandringar och på egen hand får vandraren ökad kunskap. **Uppfyller helt.**
- Mål 5 Jämställdhet. Botnialeden gör ingen skillnad på hon, han eller hen. **Uppfyller helt.**
- Mål 6 Rent vatten och sanitet för alla. Värna naturen ingår i konceptet. Vi har även information hur man bajsar i naturen. **Uppfyller delvis.**
- Mål 7 Hållbar energi för alla. Botnialeden ger förslag på hur vandraren kan transportera sig kollektivt (buss). **Uppfyller delvis.**
- Mål 8 Anständiga arbetsvillkor och ekonomisk tillväxt. Botnialeden går medvetet nära näringsidkare. Vi vill på ett schysst sätt ge vandraren möjlighet att t ex äta lokalt – och näringsidkaren en chans att växa. **Uppfyller delvis.**
- Mål 9 Hållbar industri, innovationer och infrastruktur. Botnialeden kan nog sägas vara ett bygge i kommunikationsinfrastrukturen. **Uppfyller delvis.**
- Mål 10 Minskad ojämlikhet. I o m en billig aktivitet minskar klyftan mellan "fattig" och "rika" områden. **Uppfyller delvis.**
- Mål 11 Hållbara städer och samhällen. Botnialeden bidrar till det. **Uppfyller helt.**
- Mål 12 Hållbar produktion och konsumtion. Ingen ny konsumtion behövs för att vandra Botnialeden. **Uppfyller helt.**
- Mål 13 Bekämpa klimatförändringarna. Uppmuntrar närsemester, värna och vårda. **Uppfyller helt.**
- Mål 14 Hav och Marina resurser. Spångbygge utan impregnerat material, stora stenar istället för byggen i våtmarker. **Uppfyller helt.**
- Mål 15 Ekosystem och biologisk mångfald. Poängterar på skyltar, t ex fladdermössens betydelse för myggbekämpning, bävrars skapande av nya våtmarker för myggläckning – som föder fåglar, tips hur man kan klä sig och agera för att slippa myggbett. **Uppfyller helt.**

- Mål 16 Fredliga och inkluderande samhällen. Med värnande av vår natur, värnar vi också allas vårt sätt att leva. **Uppfyller delvis.**
- Mål 17 Genomförande och globalt partnerskap. **Uppfyller inte**

SVÅRIGHETER i framtiden

Hålla Botnialeden öppen och framkomlig. En god och varaktig relation till de många markägarna är en nyckel i nuet men också i framtiden. Botnialeden är inte inskriven – markägaren har självklar rätt till avverkningar och övrigt bruk. Hen ska dock enligt svenskt skogsbruk få bort vindfällan och värna befintliga stigar. Kraftiga stormar liknande Ivar kommer att innebära störningar. Mycket regn kan skapa översvämningar.

Markägarbyten. Botnialeden är inte inskriven. Det är därför av vikt att hålla de goda markägarrelationerna igång.

Infrastrukturbygge. MSVA (MittSverige Vatten & Avlopp) bygger vatten- och avloppsledningar vilket kan innebära störningar, främst runt Bergafjärden. Beräknas klart 2026.

Nedskräpning. FFN har tagit på sig att ha koll. Det kan bli svårt. Vi hoppas och tror att vårt arbete att ha "ambassadörer" längs leden, dvs folk som bor där och som har kontaktyvägar till oss – att det ideella arbetet ska fungera.

Webb och att nå ut. Här återstår det en hel del med marknadsföring. FFN hoppas vi kan hitta finansiering för att utveckla webb-sida, flyer och kanske broschyr. Vi hoppas också på fortsatt gott samarbete med Sundsvalls kommun. Botnialeden har redan (mars 2024) fått fin publicitet i destinations-tidningen och vi tror det finns ett medialt intresse kring invigningen 240519.

Färgnötning, snöbrott på stolpar, tidens tand. FFN har en långsiktig plan med vandringar på vårar/försomrar på temat "avrostning" då vi gör underhåll. Vi hoppas även våra "ambassadörer" längs leden ska hålla oss uppdaterade om plötsliga problem.

Din Tur, sommartidtabeller och helgturer. Här borde kollektivtrafiken kunna vara lite mer planerad i god tid. För att kunna marknadsföra buss till t ex Juniskär, Skatan eller Galtström behöver vi veta sommartidtabell under vintern, senast våren. Tidtabeller brukar kommuniceras till skolavslutningen, det är alldeles för sent. Kollektivtrafiken borde också underlätta för vandringsturister – man skulle själv kunna ge förslag på utflykter med kombo buss+vandra. Inte bara Botnialeden – det finns många fina platser dit man kan ta buss ena sträckan och vandra den andra.

FRAMTIDEN

Återstående uppföljning och utvärdering

Vi i Friluftsförbundet Njurunda vill gärna se vandringsleder i ett större sammanhang. Det vore på sin plats om allmänna och samordnade avlönade aktörer (region, länsstyrelse, kommun) tog ett större grepp så ideella krafter, som t ex Friluftsförbundet, på gräsrotsnivå kan genomföra vandringsleder. Även här borde ett större mått av subsidiaritetsprincip gälla. Om dessa stora aktörer ger de små, ideella,

lokalt förankrade resurser kan det som här med Botnialeden bli mycket verksamhet för liten peng.

Sundsvalls kommun är den största och idag viktigaste aktören för att få fart på användandet av Botnialeden. Det vore fint om det kunde placeras ut "räkneverk" för att få kvitto på vandrare. Det kan även göras oerhört analogt liknande vid "Bergaleden" (8 km led Bergafjärden – Ovansjö) där det mitt på leden finns en hink, en hög med stenar och uppmaning att vandrare lägger en sten/person. Under pandemiåren toppades vandrandet där med cirka 1000 stenar (dvs personer)/sommarsäsong – utan nämnvärd marknadsföring. Man kan även göra undersökningar av näringslivet (restauranger, camping) om vandringseffekter med nya Botnialeden.

Invigningen 19 maj 2024 med landshövding Carin Jämtin, Friluftsförbundet riksordförande Erik Lundvik och attraktioner (armbryterskan Heidi Andersson, Skogsmulle, Fjällfina, Laxe, Njurunda Spelmanslag, matlagning, bandknytning, quiz mm) blir ett viktigt avstamp och start för aktiviteter längs Botnialeden. Invigningen är ett utvalt event av Sundsvalls kommuns 400-årsfirande.

Friluftsförbundet Njurundas verksamhet kommer att gagnas av Botnialeden. Vi välkomnar andra aktörer för vanlig vandring enligt Allemansrätten. Under 2023 hade FFN 18 vandringar med 336 personer – det kommer inte att bli färre vandringar i framtiden.

TACK

Markägarna! Ni är så många att alla namn inte kan räknas upp – men ni är fantastiska! Frågvisa, roliga, ibland lite besvärliga men med ett positivt sinne och med en enorm förmåga att dricka många koppar kaffe!

Friluftsenheten Södra Berget Friluftscentrum vid Sundsvalls kommun – och alldeles särskilt friluftstrateg Anders Erlandsson som alltid varit tillgänglig, kommit med goda råd och är "hands on".

Snickeriet Friluftsenheten – otroligt bussiga och så trevligt att lära känna alla!

Alla som hjälpt till med att bära och måla: Annelie Opel, Joakim Hellgren, Börje Larsson, Hans Sundberg, Peter Günther, Thorleif Widmark, Lena Ericsson och flera.

Premiärvandrare under tre dagar påsken 2022 när vi någorlunda visste hur Botnialeden skulle gå – Jens, Tina, Mandi, Sudarshan, Halima. Och andra vandrare som kom efter.

SCA som är en av de större markägarna med naturvårdsspecialist Gustaf Nilsson som varit tillgänglig, kunnig och som bjudit in till spinn-off aktiviteter. Dito på tidigare Emelie Westin.

Medelpads Botaniska Förening som faktagranskat skyltar kring växter och lavar.

Sundsvalls Geologiska Sällskap som bidragit med kunskap kring stenar och mineraler.

Pippi på fåglar Jan Lindström som faktagranskat det ornitologiska och alltid med ett vänligt ord.

Olika föreningar, organisationer, myndigheter – ni är många! Tomtarna i Skatan, alltid på hugget! Folket runt Ovansjöspåret, hejja! Länsstyrelsen Västernorrlands Peter Nilsson med vänlig uppmuntran. Björn Abelsson, Naturskyddsföreningen/Sundsvalls Orienteringsklubb, som hängde med ut när det fanns en aning björnfrossa (!).

Ambassadörerna! Ni som bor och går längs leden i vardagen. Några har vi lärt känna och är tacksamma att ni hovrar över Botnialeden – vi hoppas på fler!

Kerstin Stickler som gjort så otroligt mycket mer än uppdraget att layouta skyltar – du är storartad!

Pia Niemi som tecknat så kreativt och lockande på informationsskyltarna.

Jenny Ohlsjö för kartteckningen.

Nisse labrador för outtröttligt sällskap kilometer efter kilometer.

Friluftsförbundet Njurunda med ordförande Gun Svedin i spetsen – vi klappar oss själva på axeln för att ha orkat bära denna idé och med lyckat genomförande under flera år.

För Friluftsförbundet Njurunda mars 2024: Vandringsledare Lotte Nord

Lotte Nord
lotte.barkholt.nord@gmail.com
Tel: 070 284 80 84

Friluftsförbundet Njurunda
<https://www.friluftsfremjandet.se/njurunda>